

Volební program – cíl č.

Přímá demokracie

– ankety, referenda, vliv lidí

14



Shromáždění občanů kantonu Glarus (Švýcarsko), poslední se sešlo 2. května 2010.

ZÁKLADNÍ MYŠLENKY

Základní myšlenkou je, že zvolení zástupci (poslanci, členové zastupitelstva) nejsou o nic moudřejší než tzv. obyčejní lidé.

Debaty v zastupitelských sborech jsou tendenční, nejde o nestranné prezentování faktů a racionálních názorů. Volení reprezentanti nejsou ani experti, ani nestranní.

Ať si rozhodují lidé, co je v jejich zájmu, a to s plnou odpovědností za případné špatné rozhodnutí – nemůžou se vymlouvat na politiku. Navíc není rozdíl mezi volbami a přímým rozhodová-

ním, pokud zatracujeme přímé rozhodování pro nekompetentnost občanů, jak můžeme uznávat kompetenci volit své zástupce – vybrat člověka pro určitou funkci je složitější a riskantnější, než přímé rozhodnutí věcné otázky.

PŘÍMÁ DEMOKRACIE

Přímá demokracie záleží v přímém rozhodování všech dotčených lidí. Jsou v zásadě 3 možnosti jak to realizovat:

1. Presenční hlasování přítomných osob ve shromáždění – všichni občané se sejdou, vyslechnou návrhy, proběhne debata a na jejím konci opět všichni hlasují. Toto řešení je představitelné do takového tisíce osob v obci nebo městě, více ne. Při větším počtu se návrh nedá racionálně projednávat, aby se účastníci shromáždění mohli k věci vyjádřit a tím ovlivnit hlasování.

2. Hlasování mezi nepřítomnými: nejprve jsou předloženy návrhy, následně může proběhnout debata – buď simultánní, nebo prostřednictvím sdělovacích prostředků (noviny, internet), hlasování na závěr opět s použitím techniky nebo i obálkami. Tento postup obecně neumožňuje měnit návrhy cestou pozmě-



ňovacích návrhů, a různé další modifikace. I když si lze za použití techniky a složité procedury i to představit.

3. Losování určitého počtu jedinců pro konkrétní záležitost. Něco jako porotní soudy, tam také vlastně rozhodují laici. Pro rozhodnutí konkrétní otázky nebo pro rozhodování v určitém období by se vylosovalo určité množství zástupců, rozumně do 200. A ti by pak jednali a rozhodovali. Na další věc by se losovalo znovu, dobré by bylo, kdyby se postupně všichni vystřídali. Ostatní by pravda nemohli hlasovat, mohli by ale mluvit mimo shromáždění a taky psát.

ÚČAST OBČANŮ V ORGÁNECH MĚSTA NOVÁ PAKA

V dnešní době je důležitá účast občana na rozhodováních, a to tak aby mohl alespoň navrhnout a mluvit v orgánech města. Hlasování je dáno striktně zákonem, rozhodují zvolení členové zastupitelstva nebo členové rady. Zákon zná dva hlavní orgány města – zastupitelstvo a radu (mimo to je orgánem např. i starosta nebo městský úřad). Oba tyto orgány rozhodují většinou počítanou ze všech členů. To nelze obejít – zákon o obcích z roku 1990 znal i rozhodování ve shromáždění občanů.

Nyní je účast omezena na možnost navrhnout a mluvit v orgánech města. Ze zákona může občan činit do zastupitelstva písemné návrhy, k rozpočtu i ústní, mluvit ve schůzích může jen dle rozhodnutí zastupitelstva. V Nové Pace má každý občan co se týče návrhů a mluvení stejné postavení jako člen zastupitelstva, může navrhnout (musí to ale podat včas před schůzí, 10 dnů) a může mluvit dvakrát k jedné věci, max. 10 minut.

Co se týče rady – tak zákon považuje jednání rady za neveřejné. My naopak považujeme jednání rady za veřejné, každý může přijít, i mluvit. Je fakt, že slušnost lidí nevede k tomu, aby rada musela poslouchat nějaké sáhodlouhé výlevy, a tak to zatím funguje. To stejné platí o výborech – i tam občané běžně chodí. V orgánech města občané řeší většinou svoje osobní zájmy, velice oceňujeme, pokud někdo přijde v zájmu veřejném – upozorní na nějaký obecný jev k řešení. To má úplně jinou váhu. Zaplatpánbůh, že mezi zastupiteli vymizel jev „řešit své vlastní problémy“, to si už nikdo nedovolí. Většinou členové zastupitelstva, jsou-li rozhodnutím orgánu dotčeni, strádají. Málokdo si dovolí lobovat, to by se úplně zesměšnil. Ohlašování střetů zájmů, je až křečovitě hujerovské, ale to je v pořádku.

ANKETY (2003 a 2006)

Myslenka uskutečnit dotazníkové šetření přišla po volbách do zastupitelstva města v listopadu 2002. Hlavním důvodem byla potřeba zjistit požadavky občanů. Možná stačilo propojit volební programy nebo se nějak dohodnout v zastupitelstvu města, a pak by ankety nebyly nutné, ale tato představa však byla odložena, s tím, že k dohodě dojde nad výsledky ankety.

Dotazníkové šetření mělo především zjistit dnešní potřeby občanů, úkolem bylo překonat setrvačnost, doposud bylo zvykem stále jen přidávat ke stávajícím složkám.

Nepřemýšlelo se o důležitosti jednotlivých složek města, všichni se pak snažili, aby přeživali, máloco vzniklo na dobu určitou. Dále bylo třeba snížit množství finančních zdrojů na poskytování služeb, tak široce pojatý servis si nemůžeme dovolit. Mimo hospodářských pohnutek tu byl také filosofický koncept

Anketa 2006 a 2003 výsledky	Počet hlasů 2006	% 2006	Počet hlasů 2006	% 2006	Index 03-06
Silnice a chodníky	2799	75,57%	2156	70,80%	1,067
Zdravotnictví	2578	69,60%	nebylo	nebylo	nebylo
Hřiště, parky, čistota města	2394	64,63%	2288	75,14%	0,860
Péče o starší a postižené	1775	47,92%	1633	53,63%	0,894
Domov důchodců	1522	41,09%	1307	42,92%	0,957
Odpady	1435	38,74%	1764	57,93%	0,669
Voda, kanalizace a plyn	1154	31,16%	1338	43,94%	0,709
Základní školy	990	26,73%	1241	40,76%	0,656
Veřejné osvětlení	976	26,35%	791	25,98%	1,014
Městské byty	889	24,00%	1017	33,40%	0,719
Kulturní středisko	880	23,76%	699	22,96%	1,035
Mateřské školy	798	21,54%	752	24,70%	0,872
Splácení dluhů	780	21,06%	1236	40,59%	0,519
Stavební památky	728	19,65%	825	27,09%	0,725
Dům dětí a mládeže	628	16,95%	731	24,01%	0,706
Městská policie	587	15,85%	391	12,84%	1,234
Knihovna	457	12,34%	450	14,78%	0,835
Sportovní organizace	438	11,83%	437	14,35%	0,824
Muzeum a klenotnice	390	10,53%	307	10,08%	1,044
Achát a WWW	311	8,40%	365	11,99%	0,700
Zimní stadion	269	7,26%	427	14,02%	0,518
Kino	261	7,05%	189	6,21%	1,135
Jesle	222	5,99%	218	7,16%	0,837
Městský úřad	210	5,67%	298	9,79%	0,579
Základní umělecká škola	206	5,56%	335	11,00%	0,506
Zastupitelstvo město	87	2,35%	100	3,28%	0,715

co nejpřímější demokracie.

Na těchto základech tedy vznikl úkol připravit anketu. Po mnoha zkušebních provedeních vznikl jednoduchý dotazník, který byl způsobem vyplňování podobný volebnímu lístku a byl zaměřen přímo na rozpočet města.

Dále bylo rozhodnuto, že dotazníkové šetření se spojí s lidovým hlasováním o vstupu do Evropské unie. Později se k šetření přidala Krajská agentura regionálního rozvoje a Terra nostra, každá s vlastním dotazníkem. Náš původní záměr, aby dotazníků bylo odevzdáno více než hlasovacích lístků referenda, byl tím pravděpodobně ohrožen pro složitost přidávaných dotazníků. Rozhodla však skutečnost, že zadavatel jednoho z dodatečných dotazníků významně přispěl na pokrytí nákladů a také se odhadovalo, že údaje pro strategické plánování mohou být přínosem.

Nyní k zapracování výsledků do chodu města. Již předem se vnitřně rozbíhaly diskuse jak s výsledky naložit, jak přesně je převádět do rozpočtu. Mezi těmi kdo připravovali dotazník vznikla dohoda nezaujímat k dotazníkovému šetření předem žádné stanovisko a ponechat občana ať si své rozhodnutí vytvoří samostatně, což byl protiklad podpory euroreferenda ve sdělovacích prostředcích.

Stejný způsob mediální podpory u dotazníku města by patrně přinesl širší účast.

Základní otázkou je míra závislosti rozhodování členů zastupitelstva města na výsledcích. Český právní řád pojímá funkci člena zastupitelstva města jako nezávanou žádnými příkazy, není tedy právní povinnost uskutečňovat vůli občanů. Podobně je tomu u volebních programů, ani ty nejsou právně závazné. Ovšem politická a snad i morální pravidla snad jsou dostatečným důvodem pro to, aby výsledky byly závazné a aby byly uskutečněny. Námitku o neucelenosti pohledu řadového občana lze vyvrátit neuceleností pohledu člena zastupitelstva města a zejména tím, že v tomto dotazníkovém šetření šlo o to, jaké služby občané od města požadují. Vytvářet a dodávat něco (služby) po čem není zjevná poptávka je neúčinné.

Zastupitelstvo města následně uložilo 11. června 2003 svému finančnímu výboru úkol, aby při přípravě návrhu rozpočtového výhledu zapracoval výsledky dotazníkového šetření.

Anketu jsme opakovali v roce 2006, jen jsme přidali zdravotnictví. Za ty tři roky se pohled občanů na některé věci změnil, nikoli však zásadně.

ANKETA 2010

V roce 2010 jsme se na občany obrátili s konkrétními dotazy na akce, které byly již dokončeny v centru města. A dále na plánovanou výstavbu bazénu. Bazén měl již značnou podporu v roce 2006 a tak šlo o definitivní stanovisko. Také šlo o potvrzení významu obchvatu, který dominoval otevřené otázce v roce 2006.

V roce 2006 se město také dotázalo na investiční priority v očích občanů, a tímto výsledkem:

Investiční priority občanů		celkem	
1	Obchvat města (vybudování)	2503	70,13%
2	Kruhové křižovatky na hl. silnici a podchod u sídliště	2234	62,59%
3	Chodníky (výstavba a opravy)	2171	60,83%
4	Zdravotní středisko v areálu domova důchodců	1827	51,19%
5	Náměstí (regenerace města)	1762	49,37%
6	Silnice (opravy a výstavba)	1704	47,74%
7	Krytý bazén	1682	47,13%
8	Průmyslové objekty (obnova nevyužitých areálů)	1214	34,02%
9	Průmyslová zóna (příprava pozemků)	1212	33,96%
10	Památky (opravy)	1062	29,76%
11	II. ZŠ (rekonstrukce budovy a výstavba tělocvičny)	1038	29,08%
12	Koupaliště (vybudování)	1034	28,97%
13	Odstranění bariér - zpřístupnění města ZP	982	27,51%
14	Kanalizační síť (rozšíření a opravy)	940	26,34%
15	Veřejné osvětlení (rekonstrukce)	928	26,00%
16	Cyklostezky a cyklotrasy (vybudování)	900	25,22%
17	Bytová výstavba (příprava ploch)	877	24,57%
18	Městské kultur. středisko (rekonstrukce budovy)	748	20,96%
19	Rybničky (odbahnění)	627	17,57%
20	Bytové domy a domy se sociálními byty (výstavba)	621	17,40%
21	Sídliště (regenerace)	498	13,95%
22	Poštovní kopeček (vybudování městské oddech. zóny)	497	13,93%
23	Zimní stadion (dostavba)	395	11,07%
24	Lyžařský areál (rozšíření)	224	6,28%
25	Fotbalový areál (rekonstr. a rozšíření starého hřiště)	221	6,19%
26	Panelové domy ve vlastnictví města (rekonstrukce)	151	4,23%
27	Skatepark a fourcross dráha (výstavba)	131	3,67%
28	Letní stadion (rekonstrukce a rozšíření)	125	3,50%
29	Tenisové kurty (rozšíření)	80	2,24%
Celkem hlasů		28388	
Celkem dotazníků		3569	

Anketa 2010		ANO		NE		Výsledek hlasování
		Hlasy	%	Hlasy	%	
1.	Souhlasíte s výstavbou krytého plaveckého bazénu v Nové Pace?	2 209	60	1 476	40	ANO
2.	Je dle Vašeho názoru chybějící obchvat Nové Paky nejzávažnějším problémem města?	2 440	66	1 253	34	ANO
3.	Považujete nový stav Komenstkého ulice za lepší než původní?	2 357	65	1 261	35	ANO
4.	Souhlasíte s vymezením významné části Masarykova náměstí na dopravně zklidněnou zónu pro pěší?	2 348	65	1 240	35	ANO
5.	Souhlasíte se zřízením pěší zóny v ulici Jirího z Poděbrad (spojka z Masarykova nám. k současné radnici)?	3 258	89	390	11	ANO
6.	Má ve stylu Dukelského náměstí pokračovat rekonstrukce centra města?	2 764	78	801	22	ANO
7.	Co dalšího Vám v Nové Pace chybí?	Velké množství odpovědí – viz. web města				

Kapitola z dějin:

Antické Atény – demokracie bez zastupování

Na začátku 5. století př. n. l. žilo v Aténách kolem 30 tisíc plnoprávných mužů - občanů, asi 5 tisíc metoiků (usedlých cizinců bez občanských práv) a něco přes 30 tisíc otroků, jejichž počet se během následujícího sta let zhruba ztrojnásobil. Athénský stát měl demokratické zřízení, jehož základy položili v minulosti Solón a Kleisthenés. Byl rozdělen na 10 správních oblastí zvaných fyly, které se skládaly ze základních administrativních jednotek – démů. Podle těchto démů volili občané pětisetčlennou radu, búlé, po 50 radních z každé fyly. Těchto deset padesátičlenných sborů úřadovalo postupně vždy po jednu desetinu roku; nazývali se prytanové. Vždy třetina z úřadujících prytanů tvořila střídavě jakousi „vládu“ v čele s vylosovaným předsedou, fakticky hlavou státu. Rada svolávala sněm a připravovala pro něj program, jednala s cizími státy, měla vrchní dozor na státní finance a částečně i soudní pravomoc a řídila činnost státních úředníků administrativních i vojenských (podle Aristotela jich bylo kolem 250 kromě strážců loděnic a tvořili většinou desetičlenná kolegia). Už z tohoto stručného přehledu jsou patrné některé rysy athénské správního systému. Všichni úředníci byli voleni, většinou losem; nikdo nesměl zastávat dva úřady současně ani vícekrát za život (výjimku tvořily vojenské funkce, kde bylo třeba speciální kvalifikace, a členství v radě, které směl athénský občan získat dvakrát za život). Funkční období bylo roční a bylo-li třeba, byly některé funkce časově ještě více omezeny, aby se úředníci co možná nejvíce střídali; do důsledku byl tento princip doveden u předsedy úřadujících prytanů – tuto funkci směl athénský občan zastávat pouze jeden den v životě.

Skutečným vládcem athénské polis byl však démos, lid, kolektiv všech plnoletých (tj. minimálně dvacetiletých) plnoprávných mužů - občanů, scházejících se na sněmu. Rozlohou malé řecké státy neznaly princip zastupitelnosti. Každý občan vykonával svá politická práva osobně, přímo. Athénský sněm, ekklésia, se scházel čtyřicetkrát do roka a rozhodoval o státních záležitostech podle programu, který předem připravila a zveřejnila rada; předložené návrhy však nebyla pro sněm závazné. Každý občan měl na sněmu právo svobodně debatovat a podávat návrhy. Sněm měl rozsáhlé kompetence, z nichž nejdůležitější bylo schvalování zákonů, volba a kontrola úředníků, soudní pravomoc v případech zločinů ohrožujících stát, udělování občanství, rozhodování o válce a míru atd.

Druhým základním nástrojem moci athénské demu byl vedle sněmu soud, héliia, jehož členy losovali Archóntu (nejvyšší státní úředníci) z občanů starších 30 let v celkovém počtu 5 000 členů a 1 000 náhradníků. Jeden soudní sbor tvořilo 500 soudců. Podle závažnosti projednávaného případu se mohly sbory spojit. Héliia byla nejen nejvyšším odvolacím soudem proti rozsudkům různých soudů nižších, nýbrž hrála především důležitou roli v politickém životě, protože v její kompetenci bylo předběžné prověřování všech úředníků a jejich kontrola. Athénská demokracie rozvinula celý systém kontroly; všichni úředníci byli odpovědní sněmu, zvláštní výbor rady kontroloval jednak průběžně, jednak po skončení funkčního období finanční hospodaření úředníků a podával dobrozdání héliai, zda nedošlo ke zpronevěře, braní úplatků nebo zneužití moci. Kromě toho mohl kteréhokoliv úředníka po složení účtů žalovat každý občan, ovšem také každý občan, který podal nějaký návrh, mohl být za něj pohnán k zodpovědnosti po celý následující rok.

Odsud mluvily řečníci při sněmech Athéňanů, je to tzv. Pryx.



Kapitola z dějin:

Proč (a kdy) demokracie vyžaduje volené zástupce?

S tím, jak se demokratické řízení přesunovalo do velkého měřítka celých zemí (Anglie, USA, Švédsko, Švýcarsko), se objevila otázka: Jak je možné zajistit aktivní účast občanů na tvorbě zákonů, když se kvůli svému vysokému počtu nebo velké rozloze jimi obývaného území nemohou shromažďovat na jednom místě? A jak je možné zajistit, aby se záležitostmi, na nichž občané mají největší zájem, dostatečně důkladně zabývali i státní činitelé? Jinými slovy – jak mohou občané ovlivňovat celostátní agendu?

Naplnit tyto demokratické požadavky v tak velké politické jednotce, jakou je země, je samozřejmě nesmírně obtížné a do jisté míry přímo nemožné. Jediným uskutečnitelným řešením, i když řešením značně nedokonalým, je umožnit občanům zvolit si vysoké státní činitele ve volbách. Ti pak jsou svým voličům za svou činnost více či méně odpovědní. Pokud tedy občané dojdou ve své většině k závěru, že jejich zástupci nepracovali podle jejich představ, při následujících volbách je tak říkající „propustí“ ze svých služeb.

Nám připadá takové řešení samozřejmě. Ale co připadá samozřejmě nám, nemuselo se jako samozřejmé jevit našim předkům. Volby zástupců se ve větší míře rozvinuly ve středověku, když si panovníci uvědomili, že chtějí-li uvalit daně, sestavit vojsko a vydat zákony, potřebují k tomu souhlas šlechty, vyššího duchovenstva a také několika neobyčejných „obyčejných“ lidí z řad měšťanů.

Až do 18. st. ovšem převládal názor, že demokratický či republikánský způsob vlády znamená vládu lidu a že pokud lid má skutečně vládnout, musí se shromažďovat na jednom místě a hlasovat o nařízeních, zákonech a strategii dalšího postupu. Mělo-li by se vládnout demokraticky, znamenalo by to podle tehdejších názorů městský typ demokracie založený na hlasování všech oprávněných občanů. Výraz zastupitelská demokracie by býval byl považován stejně rozporuplný, jako kdyby se například řeklo „kulatý čtverec“. Explicitně či implicitně vyjadřovaným důsledkem tohoto názoru bylo přesvědčení, že republika nebo demokracie mohou reálně fungovat jen v malé jednotce, jakou je město. Autoři zastávající tento názor, například Charles Montesquieu a Jean-Jacques Rousseau, si zároveň velmi dobře uvědomovali nevýhody malého státu, obzvláště z hlediska jeho ohrožení státy většími, s jejich mnohem silnější válečnou mašinerií. Proto pokud šlo o vyhlídky na zavedení skutečné demokracie, byli tehdejší myslitelé velmi pesimističtí.

Tento standardní názor byl však takřka bleskově překonán prudkým vývojem v rámci národního státu. Samotnému Rousseauovi bylo zcela jasné, že pro způsob vládnutí v tak velké zemi, jakou bylo Polsko (pro které navrhl ústavu), by zastupování bylo zcela nezbytné. Ale to už

nezbývalo mnoho času do chvíle, kdy byl nástupem demokracie v Americe tento tradiční názor odsunut na smetišť dějin. Nicméně v roce 1787, kdy se ve Filadelfii sešlo ústavodárné

shromáždění jehož úkolem bylo sestavit ústavu vhodnou pro velkou zemi s neustále narůstajícím počtem obyvatel, si ještě byla většina delegátů oné historické tradice velmi dobře vědoma. Je vůbec možné, aby republika byla schopna existence v tak obrovském rozsahu, už vůbec nemluvíme o rozsahu mnohem větším, delegáty předpovídaném? Přesto nikdo nezpochybnil představu, že má-li být v Americe ustavena republika, musí to být republika zastupitelská.



Ústavodárné shromáždění, Filadelfia, 1787, podpis ústavy, obraz namaloval Howard Chandler Christy.

Vzhledem k dlouhé zkušenosti se zastupováním v zákonodárných sborech za koloniálních dob i ke zkušenostem se zákonodárnymi sbory jednotlivých států a s Kontinentálním kongresem však už tenkrát nepochyboval o proveditelnosti zastupitelského způsobu vládnutí takřka nikdo. V polovině 19. st. byl už tradiční názor zcela opomíjen a zapomenut, a pokud si na něj někdo přece jen vzpomněl, označil ho za zcela irelevantní. „Je naprosto jasné,“ napsal John Stuart Mill v roce 1861, „že jediný způsob vládnutí, jenž může plně vyhovět všem potřebám státního společenství, je takový, v němž se vládnutí účastní všechen lid; takový systém, v němž by účast měla všude být tak velká, jak to jen dovolí všeobecný stupeň rozvoje dosažený společenstvím; systém, jehož nejvyšším cílem je podíl všech na svrchované moci státu. Avšak vzhledem k tomu, že ve společenství přesahujícím jedno malé město není možné účastnit se osobně ničeho víc než jen nepatrných částí veřejných záležitostí, je jasné, že ideálním typem vládnutí je nutně způsob zastupitelský.“



Zemské shromáždění pro kanton Appenzell-Innerrhoden, Švýcarsko. Rozhodnutí schválená přímo lidmi jsou často tvrdá a z našeho hlediska „nekorektní“. Z dlouhodobého hlediska přinášejí důvěru v politický systém, jistotu a prosperitu.